

Так, блідість обличчя професора Унрата передається за допомогою лексем *bläss, bleich, gelbbläss, erblassen, erbleichen*. Для протилежного стану – почервоніння – використовується низка лексем на позначення відтінків червоного кольору, де центральною одиницею є *rot*. Решта вжитих автором позначень кольору є похідними від червоного з меншим чи більшим ступенем вираження його ознак: *schamrot, rosa, rosig, sich fleckig röten, erröten, errötend, gerötet*.

Окрім цього, в образі Унрата провідну роль відіграють основні кольори *gelb, grün, grau, schwarz* та лексема *grau gelb*, що позначає об'єднання двох кольорів – сірого та жовтого. Якщо колоративи *grün, schwarz* вживаються в тексті в „чистому” вигляді (без відтінків), то лексеми *gelb, grau* стають елементами складних прикметників *gelbbläss* та *grau gelb*. Словосполучення *jugendliche Färbung* не містить в собі безпосередньої назви кольору, але є не менш важливим для розуміння образу головного героя.

Ломанна зображено здебільшого в біло-чорній гамі. Світлі відтінки кольорів, блідість подані простою лексемою *bleich*, композитами *käsebläss, leichenbläss* та похідним іменником *Blässe*. З основних кольорів використовуються *gelb* з відтінковим *gelblich* та *schwarz*. Контекст свідчить про те, що колоративи *bleich* та *schwarz* стають антонімами, де *bleich* – самий світлий, а *schwarz* – найтемніший колір в описі юнака.

Кольорова гама червоних відтінків посідає домінуюче місце в образі фон Ерцтума. Це – основні кольори *rot, gelb*, субстантивовані прикметник *der Rote*, відтінкові *rötlich, feuerrot, rotfleischig* та „парні” колоративи *rotblond, blondrot*, що поєднують білявий та рудий відтінки.

Єдиний колір, що вживається для опису зовнішності Кізелака – блакитний – позначається в досліджуваному тексті лексемою *blau*.

3. Вищевикладене дозволяє зробити висновок, що лексика на позначення кольору в романі Г. Манна «Professor Unrat» має великі експресивні можливості: відповідно до авторської інтенції і пов'язаної з нею організації тексту колірні лексика набуває різноманітних природжень смислу, завдяки чому зростає її роль у передачі інформації. Позначення кольору в романі використовуються як стилістичні засоби – метафора, метонімія, синекдоха, антитеза – що робить їх важливими для створення художньої образності діючих осіб чоловічої статі.

Необхідно відзначити, що Г. Манн використовує яскраву кольорову гаму для опису головного жіночого персонажу роману «Professor Unrat» – артистки Фреліх. Тому наступним кроком буде дослідження кольоропозначень, що їх уживає автор для характеристики згаданої героїні.

Джерела і література

1. Бабій І. М. Семантика, структура та стилістичні функції назв кольорів у сучасній українській мові (на матеріалі малої прози В. Стефаніка, М. Кошобинського, М. Хвильового): Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / НАН України. Інститут укр. мови. – К., 1997. – 21 с.
2. Баженова І. С. Концепт «цвет лица» в разных языковых культурах // Международная научная конференция «Язык и культура». – М.: «РТ-Пресс», 2001. – С. 88-89.
3. Валгина Н. С. Теория текста: Учеб. пособие. – М.: Логос, 2004. – 280 с.
4. Васильєва О. В. Еволюція семантичної структури імен кольору в англійському романі XVIII-XIX століть: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.04 / Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка. – К., 1997. – 16 с.
5. Губарева Г. А. Семантика та стилістичні функції колоративів у поетичній мові Ліни Костенко: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Харківський національний ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2002. – 18 с.
6. Ткачівська М. Р. Сполучуваність та функціональні особливості прикметників на позначення портретної характеристики людини в сучасній німецькій мові: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / Львівський нац. університет імені Івана Франка. – Львів, 2004. – 20 с.
7. Duden Deutsches Universalwörterbuch. – Mannheim: Dudenverlag, 1991. – 1816 S.
8. Mann H. Professor Unrat. – Moskau: Verlag für fremdsprachige Literatur, 1952. – 248 S.

Фатєєва Л. М.

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ НАЗВ ВОЛЬОВИХ АКТИВ

У сучасному мовознавстві зростає інтерес до духовного світу людини. Семантичні дослідження трьох його сфер – мислення, почуттів і волі – поступово стають у фокусі уваги російських і вітчизняних мовознавців (Т. Падучева, Ю. Караулов, Т. Космеда, Є. Кубрякова, О. Тараненко, П. Червинський). Проте семантика назв вольових активів майже не висвітлена у лінгвістичній літературі. Окремі аспекти даної проблематики знайшли відображення у розвідці П. Червинського «Структури «грамматичного» вираження значень (на прикладі польсько-російських відповідників тематичної групи воля)». Лінгвістичний аналіз фразеологічних одиниць на позначення психічних процесів людини здійснено у монографії Ю. Прадіда «Фразеологічна ідеографія: проблематика досліджень». Семантичну організацію фразеологічної мікросистеми «Поведінка людини» пропонує у дисертаційному дослідженні Н. Грозян. Тому наше дослідження пропонує системний підхід до вирішення проблем структурної організації лексики даного тематичного класу. При цьому ми орієнтуємось на підґрунтя когнітивної лінгвістики і лінгвістичного детермінізму, адже «витлумачити й зрозуміти сутність категорії значення і всіх з ним зв'язаних і похідних неможливо без залучень відомостей з філософії та психології» [4, с. 25]. У зв'язку з цим беремо на озброєння і ряд положень психо- і нейролінгвістики, адже «мова не має фактично свого власного змісту (значення), бо вона «як засіб вираження закономірностями свого функціонування й структурної організації трансформує мислення, що є наслідком функціонування психіки людини, психічної діяльності» [9, с.68].

Стаття є складовою частиною дисертаційного дослідження, напрямок якого пов'язаний з комплексними темами кафедри української філології та загального мовознавства.

Проблема вербального відтворення волі не тільки складна, але й масштабна. Становлення її пройшло досить довгий шлях. Філософи античності співвідносили цілеспрямовану чи свідому поведінку людини з розумними початками природи і життя, з правилами логіки. В епоху середньовіччя людина розглядалася як виключно пасивний феномен, тому волю вважали самостійно існуючою, часто навіть персоніфікованою. Проблема волі актуалізувалася в епоху Відродження, коли головною цінністю стала вважатись свобода волі, тому волю стали підносити до рангу абсолюту.

Участь мислення, уяви, емоцій, мотивів та іншого у вольовій регуляції зумовило в подальшій історії перебільшення ролі оцінки або інтелектуальних процесів (теорії волі інтелектуальні), або афективних (теорії волі

емоційні). Останнім часом з'явилась концепція Ф. Василюка, яку позитивно оцінює Ю. Гіппенрейтер. На їх думку, «воля – це орган цілісної особистості людини. Функціонування даного органу завдячує не лише окремій діяльності, а й формуванню всього життя людини, реалізації життєвого задуму» [3, с. 141].

Ми погоджуємося з визначенням волі, яке пропонують ряд психологів другої половини ХХ ст.: «Воля – свідомо саморегулює людину своєю поведінкою і діяльністю, регулюючи функції мозку, що полягає в здатності активно домагатись свідомо поставленої мети, переборюючи зовнішні та внутрішні перешкоди [6, с. 30].

В останні роки починає розпадатися зв'язок волі і так званих вольових якостей чи властивостей (рішучість, наполегливість і інш.), які все частіше розуміють як складні утворення, котрі мають багаторівневу детермінацію – від індивідуальних властивостей людини, включаючи тип нервової системи до індивідуальних якостей особистості і особливостей психічної сфери людини, її знань, умінь і самої ситуації дії. У нашій розвідці саме номінації вольових якостей стали матеріалом дослідження.

Певні, що виток волі йдуть від ритуалу у первісної людини. Воля з'явилась у процесі взаємодії з навколишнім середовищем. Загальне джерело волі – потреби людини. Воля детермується потребами, але не підкоряється їм. Вона зумовлена мотивами, складом особистості – це її перша особливість (детермінізм), а мотиви невіддільні від свідомості. «Мотивація пояснює цілеспрямованість дії, вона – специфічний вид психічної регуляції поведінки і діяльності» [7, с. 118]. Друга особливість волі – це особистісний характер вольових дій.

Воля тісно пов'язана з різними сторонами психіки, особливо з почуттями. Вольові реакції розвиваються з почуттів і знову трансформуються у почуття. Важливу роль у здійсненні вольових актів відіграє мова. Слова нашої мови пов'язані з усіма зовнішніми подразненнями, які надходять до кори великих півкуль головного мозку. Слово, замінюючи конкретні подразники, відіграє таку саму роль, як і перші сигнали, викликаючи потрібні рухи та дії. Вольові рухи та дії ґрунтуються на взаємодії першої та другої сигнальних систем. Друга сигнальна система відіграє провідну роль у складній вольовій діяльності. Вона є засадовою стосовно свідомого керування людиною своєї діяльності.

Вольові акти поділяють на прості і складні. Прості складаються з постановки мети та виконання. Складні містять усвідомлення мети, неусвідомлений потяг, бажання, мотив; визначення шляхів і засобів; виконання, яке пов'язане з подоланням перешкод.

У вольових актах виділяють декілька етапів. На будь-якому з них може включитися вольова регуляція, функцією якої є підвищення ефективності діяльності. На думку В. Іванникова, „вольова регуляція – особистісний рівень регуляції, яка є свідомою, опосередкованою знаннями людини про навколишній світ, про свої цінності і можливості” [5, с. 106].

Вольова регуляція включає компоненти, які складають три блоки: наміри, мотиви і цілі (спонукальний); способи дії (виконавчий); результати (результативний).

Вербальна структура вольової регуляції стала основою принципу побудови семантичного поля „Воля”. Семантика назв вольових актів постає у складі 4 лексико-граматичних груп, кожна з яких нараховує два і більше семантичні ряди. Так, ЛСГ „мотиви” містить такі семантичні ряди: „бажання”, „прагнення”, „переконання”, „наміри”. Аналогічна кількість наявна у ЛСГ „способи дії”: „докладати зусиль”, „долати”, „володіти собою”, „вирішити щось”. Лексико-семантична група „результати” нараховує два семантичні ряди: „досягати” та „успіх”. На периферії поля розташовані члени лексико-семантичної групи „морально-вольові якості”, в якій ми виділяємо семантичні ряди: „стійкість”, „впевненість”, „витримка”, „самовідданість”, „здатність на подвиги”, „наявність страху”.

Аналіз семантичного поля ми реалізуємо на трьох рівнях: власне семантичному, мотиваційному і етимологічному, тобто семантичний аналіз трансформується в концептуальний. Об'єднання цих підходів є вимогою сучасної когнітивної лінгвістики [10, с. 113], адже „концептуально значущі елементи картини світу, відбиті в мовній формі, розкривають в усі сторони свого значення завдяки семантичному аналізу [10, с. 113]. Звертаємо увагу на внутрішню форму, адже через неї в мові закріплюється початкова точка зору людини на навколишній світ і на окремі реалії цього світу, бо вона найбільш тісно пов'язана зі сферою понять людини, її баченням світу, адже у мові виражається сутність, поняття: навіть у назвах предметів людина виражає оцінку їх, а не сам предмет [12, с. 91].

О.Леонтьєв відзначав диференціацію в індивідуальній свідомості значень і смислів. Ця думка виділяє дуже важливу ознаку свідомості на ранніх етапах розвитку, а саме, що „предмети відображаються у мові і свідомості разом з конкретизованими (опредмеченими) в них потребами людей. Проте надалі ця єдність руйнується” [8, с. 173].

Ми беремо на озброєння думку, що значення постають перед суб'єктом і в своєму незалежному існуванні – „як об'єкти його свідомості і разом з тим як способи і „механізми” усвідомлення, тобто функціонуючи в процесах, які презентують об'єктивну дійсність” [8, с. 179].

О.Потебня першим поставив за мету досліджувати психологічний аспект значення. Це поняття було одним з ключових у теорії Л. Виготського. Він відзначав, що метод дослідження думки від речі до слова не може бути нічим іншим, як методом семантичного аналізу. Він же підкреслював, що значення не дорівнює слову і не дорівнює думці. Це „внутрішня структура знакової операції”.

Ми досліджуємо загальнокультурний концепт „воля”, семантична структура якого передбачає етнокультурний компонент. Розглядаємо концепт на основі атрибутивної, предикативної сполучуваності. Звертаємо увагу на контекст, адже „зміст концепту як основної одиниці ментальності, ментальної сутності визначається всією розмаїттю контекстів його вживання [11, с. 236]. Уможливають досліджений простір і фразелогічні одиниці, котрі становлять варіантно-семантичну фразеогрупу.

Для нашого аналізу значень слів важливим є смисл слова, який є явищем багатоаспектним (комунікативним, прагматичним, психічним). О. Лурія називав семантичну будову слова його психологічною формулою, адже „концепт – практично невичерпний комплекс культурно зумовлених уявлень про предмет, явище чи ознаку в певній культурі [11, с. 238]. Про „правила складання смислів, що дають не суму смислів, а нові смисли” вів мову Л.Щерба. Для утворення смислу потрібно, щоб у слові відбувся процес послаблення значення. Достатньо розглянути деякі словосполучення, які є членами різних лексико-семантичних груп і які ми досліджуємо у нашому семантичному

полі: *тверда воля, тверде переконання, твердо вірити, слабка воля, останні зусилля, закалити волю, напружити зусилля, перемогти сумніви* та інші.

Поняття мають два типи значень: денотативно-десигнативне (це його точна дефініція) і конотативне, під яким Ч. Осуд – один із засновників психосемантики – розумів (ми поділяємо його думку) “...ті стани, котрі йдуть слідом за сприйняттям слова-подразника і необхідно передують усвідомленим операціям з символами”. Лексеми з конотативним значенням теж посідають певне місце у нашому полі, причому виявляються у різних його ЛСГ). Наприклад: “*відхотити*” – *здобувати, діставати що-небудь певними зусиллями, якимись діями і т. інш.*; “*включити*” – *оволодіти собою, справлятися з власним почуттями, відновлювати контроль над собою*; “*викарабкатися*”, “*завойовувати*” – *у боротьбі, у праці, переборюючи труднощі і т. інш.*, *добитися, досягти чого-небудь, здобувати щось*; “*вирвати*” – *закладати на одержання чогось величезні зусилля, долати різні перешкоди з певною метою*.

У семантичному полі “Воля” чимала кількість дієслів, які Л. Булаховський називав “афективними згустками мовної енергії”. У дослідженні ми розглядаємо важливі варіанти передачі ними тонких смислових і експресивних відтінків при змалюванні дії у найширшому значенні цього слова. Для прикладу візьмемо деякі з них: *напружити волю, подолати труднощі, перемогти страх, викликати сумніви* і т. інш. Ці та інші лексеми утворюють певну частину метафор. Вони презентують метафоризацію свідомості і, на думку Дж. Лакоффа і М. Джонсона (і ми її поділяємо), “часто виражають культурно-специфічні моделі, за допомогою яких ми розуміємо абстрактні сфери”. Прикладом можуть бути такі словосполучення: *важка перемога, тверда рука, тверде слово* та інші. У них відбувається процес зміщення сем.

У розвідці ми досліджуємо й фразеологічні одиниці, які мають “виразний емоційно-оцінний і етнічний компонент”: “*володіти собою*” – *уміти стримуватися*; “*вести свою лінію*” – *послідовно домагатися здійснення чого-небудь наміченого*; “*гнути свою лінію*” – *уперто домагатися чого-небудь, наполегливо відстоювати, здійснювати щось по-своєму*; “*добувати кров’ю*” (*кістками*) – *досягати чого-небудь, докладаючи великих зусиль*. Предметом нашої уваги стали відношення полісемії, синонімії та антонімії. Подасмо класифікацію ФО за граматичною структурою, визначаємо їх лексико-граматичні розряди, розглядаємо особливості метафоризації як одного з найактивніших образно-семантичних чинників фразеотворення [11, с. 137].

Етимологічний підхід у нашому дослідженні сприяє глибшому розкриттю семантики лексем на позначення вольових актів, допомагає розкрити закономірності, шляхи розвитку лексики даного тематичного класу від його початку до сучасного стану. У рамках цього підходу нам імпонує думка про те, що “двопівкульність мозку – це два функціонально диференціюючі центри – ментально-розсудковий і почуттєвий, а це відповідно – ментальний і почуттєвий розвиток людини” [4, с. 20], “саме почуттєвий компонент мотиву спрямовує структуралізацію ментального предметно-понятійного, всього процесу пізнання взаємодії з природним середовищем [4, с. 38]. Почуттєві образи – це загальна форма психічного відображення, яка породжується предметною діяльністю суб’єкта. Проте у людини почуттєві образи набувають нової якості, а саме свою визначеність. Значення і є найважливішими “утвореннями” людської свідомості [8, с. 175].

Л. Виготський підкреслював, що “в живій програмі мовного мислення рух іде від мотиву, який породжує будь-яку думку, до оформлення самої думки, до опосередкування її у внутрішньому слові, потім у значеннях зовнішніх форм і в словах [2, с. 381].

Аналіз мовного матеріалу дає можливість зробити такі висновки. Досліджуючи семантичні мотивації в українській мові у зіставленні з аналогічними в інших слов’янських мовах, пересвідчуємось, що мислення людини йшло від наочно-дійового через конкретно-образне до абстрактного. Переважна частина лексем на позначення назв вольових актів утворилась від конкретних назв (матеріальних предметів і дій), з якими людина первісно стикалась у процесі свого існування.

Так, українське слово *бажати* [1, с. 111] та похідні від нього і діалектні варіанти своїм етимомом мали праслов’янські дієслівні форми *bagti**, *bagnoti**, значення яких „сильно хотіти, гаряче прагнути” розвинулось на основі первісного значення „горіти, пектись”. Проміжним між ними вважається *пражити* (спрага) „сильно хотіти пити” (можна порівняти з сучасним розмовним (*аж*) *горю води (пити)*). Аналогічні семантичні трансформації присутні в польській мові (українському проміжному слову *прагнення* „сильне бажання” відповідає польське *pragnienie* „спрага, сильне бажання” [13, с. 105]). Слово *воля* походить від спільнослов’янського *volja**, де воно позначало „вибір”, має відповідники в інших слов’янських мовах. Сучасне слово розвинулось з давньоруського *волла** „наполегливість, свобода”. Від праслов’янського слова *volъ** „воля, бажання” [14, с. 67] походить українське слово *воліти* „бажати” [15, с. 164-165]. Існуванню такої гіпотези слугує наявність відповідних варіантів у польській (*wolić* „віддавати перевагу”) та чеській (*voliti* „вибирати”) мовах.

Етимологічні дослідження показали, що переважна більшість лексем на позначення вольових актів з погляду походження належить до праслов’янського фонду (*боятися, віра, твердий, напружити, бажання*). Незначний відсоток припадає на запозичені слова. Значну кількість серед них становлять старослов’янізми (*сумніви, досягнути, мужність, доблесть та інші*). Меншу чисельність складають запозичення з польської (*відвага, гамувати*), латинської (*мета*), німецької (*гартувати, цільовий*), грецької (*герой*) мов.

Отже, у цілому, запропонований підхід дає можливість системно проаналізувати лексику на позначення вольових актів, встановити закономірності їх вербалізації.

Література

1. Етимологічний словник української мови: В 7 тт. – Т.1. 2., 1978. – 631 с.
2. Виготський Л. С. Мышление и речь: Избранные психологические исследования. – М.: Лабиринт, 1999. – 352 с.
3. Гиппенрейтер Ю. Б. О природе человеческой воли // Психол. журнал. – 2005. – № 3. – С. 21-25.
4. Зеленько А. С. Проблеми семасіології (від класичної описової через когнітивну до лінгвістичного детермінізму). – Луганськ: Альма-матер, 2001. – 216 с.
5. Иванников В. А. Психологические механизмы волевой регуляции. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1991. – 140 с. 6. Краткий психологический словарь / Под ред. В. И. Войтко. – М.: Вища школа, 1985. – 216 с.
7. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. – Изд. 2-е. – М.: Политиздат, 1977. – 212 с.

8. Леонтьев А. Н. Избранные психологические произведения: В 2-х т. – М.: Педагогика, 1983. – Т. 2. – 320 с.
9. Наседкин А. Д. Язык как средство формирования мысли // Язык и мышление. – М.: Наука, 1977. – 168 с.
10. Ніконова В. Г. Когнітивна семантика шекспіризмів: алюзивний світ // Вісник Луган. нац. пед. ун-ту ім. Тараса Шевченка: Філологічні науки. – 2004.- № 11. – С.110-117.
11. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови. – Луганськ: Альма матер, 2005. – 400 с.
12. Ушакова Т. Н. Психология речи // Тенденции развития психологической науки. – М.: Наука, 1989. – 268 с.
13. Фасмер М. А. Этимологический словарь русского языка: В 4-х т. / Под ред. Б. А. Ларина. – 2-е изд. – М.: Прогресс, 1986. – 576 с. – Т. 1.
14. Цыганенко Г. П. Этимологический словарь русского языка: Более 5000 слов. – 2-е изд., перераб. и доп. – К.: Рад. шк., 1989. – 511 с.
15. Черных П. Я. Историко-этимологический словарь современного русского языка: В 2 т. – 4-е изд. – М.: Рус. яз., 2001. – Т. 1. – 624 с.

Федоренко Л. В.

ЛАБИРИНТ КАК МЕТАФОРИЧЕСКИЙ КОНЦЕПТ В КАРТИНЕ МИРА Ф. ДЮРРЕНМАТТА

Лингвистические изыскания позволяют твердо заявить, что метафора является не просто инструментом «поэтического воображения и риторических излишеств», она не может «рассматриваться как собственно языковая характеристика, связанная скорее со словами, чем с мышлением и деятельностью» [1, с. 25]. Задача данного исследования состоит в том, чтобы выявить формально-содержательные аналогии символического образа лабиринта с метафорическим концептом ЛАБИРИНТ в картине мира швейцарского драматурга Фридриха Дюрренматта.

Проблеме концептуализации посвящены работы как лингвистов, так и психологов, среди них Овчинников Н. Ф., Петухов В. В., Плисецкая А. Д., Вовк Е. И., Баранов А. Н., Караулов Ю. Н., Леонтьев А. Н., Кибрик А. А., Кобозева И. М., Кубрякова Е. С., Рахилина Е. В., Ранк О., Складарская Г. Н., Дж. Лакофф, М. Джонсон, М. Редди, В.-А. Либерт и др. Современной когнитивной лингвистической наукой установлено, что концепты организуют деятельность человека, структурируют ощущения, определяют отношение с действительностью. Так как коммуникация основывается на той же концептуальной системе, которая используется и в мышлении, то язык оказывается важным источником данных об этой системе. Опираясь на собственно языковые факты, М. Джонсон и Дж. Лакофф установили, что большая часть нашей обыденной концептуальной системы по своей природе метафорична [2].

Согласно теории Тихомирова О. К., «невербализованный смысл элемента всегда больше по объему, чем его вербализованный эквивалент» [3, с. 80]. Именно этот процесс «увеличения смысла» может объяснить человеческую способность извлекать из текста больше информации, чем заложено в его поверхностной структуре. Это дает нам право интерпретировать текст, включая глубинные связи с историческими, культурными, политическими и общественными преобразованиями.

Говоря о восприятии смысла, Жинкин Н. И. показал, что оно осуществляется на уровне универсального кода, который является предметным по своей сути, так как его элементы соотносятся не с элементами поверхностной (языковой) сферы текста, а с теми предметами, явлениями действительности, которые эти (языковые) элементы описывают. Согласно его теории, в процессе понимания текста у воспринимающего на уровне внутренней речи – сферы действия механизма универсального предметного кода – текст сжимается в концепт (представление), содержащий смысловой «сгусток» всего текстового отрезка. Именно это свойство ключевого слова делает его центральной единицей анализа художественного текста и базовым понятием при реконструкции функционального тезауруса, поскольку оно оказывается семантически изоморфным всему тексту. Универсальный предметный код (УПК) – это такой динамический механизм, который обеспечивает семиотическое преобразование сенсорных сигналов в предметную структуру, то есть денотативное отражение действительности [4, с. 16].

Все это, очевидным образом, свидетельствует об особом положении слова и его значения в художественном тексте, где они оказываются точкой пересечения системной языковой семантики, эстетической заданности текста и творческих интенций писателя как особой языковой личности. В данной статье рассматриваются особенности метафорической концептуализации картины мира Фридриха Дюрренматта, следовательно, фокус внимания нацелен на метафорический концепт ЛАБИРИНТ.

Основной тезис когнитивной теории метафоры сводится к следующей идее: в основе процессов метафоризации лежат процедуры обработки структур знаний – фреймов и сценариев, которые представляют собой обобщенный опыт взаимодействия человека с окружающим миром. Метафоризация основана на взаимодействии двух структур знаний – когнитивной структуры «источника» и когнитивной структуры «цели». В процессе метафоризации, как описывает его Баранов А. Н., некоторые области цели структурируются по образцу источника, иначе говоря, происходит «метафорическая проекция» или «когнитивное отображение». Область источника в когнитивной теории метафоры представляет собой обобщение опыта практической жизни человека в мире. Устойчивые соответствия между областью источника и областью цели, фиксированные в языковой и культурной традиции данного общества, получили название «концептуальных метафор» [5, с. 9].

По мнению Арутюновой Н. Д., метафора из средства создания образа превращается в способ формирования недостающих языку значений. Предикатная метафора служит задаче создания признаковой лексики «невидимых миров» – духовного начала человека. Модель физического мира, данного в ощущениях, принимается за модель микрокосмоса [6, с. 338]. Метафора способна служить средством получения нового знания, создавая мощное ассоциативное поле с помощью ограниченного диапазона средств выразительности, в частности образов или символов.

В предисловии к книге «Метафоры, которыми мы живем» Баранов А. Н. указывает на существование гипотез о связи метафор с кризисным состоянием сознания, с проблемной ситуацией и с поиском решений проблемы [5, с. 16]. В нашей работе будем говорить о том, что картина мира Ф. Дюрренматта предстает в виде лабиринта, что было спровоцировано именно кризисным состоянием сознания в связи с переездом в город, на что сам автор указывал в книгах «Моя Швейцария» и «Театр». Причина формирования образа лабиринта кроется в противостоянии городу Берну, до этого ему не приходилось полемизировать с деревней, в которой он вырос и сформировался. Город разрушил его представления о мире, и именно из этого противостояния возникли новые мотивы, вокруг которых основывается его представление: лабиринт и мятеж, являющиеся одновременно и мотивами, и мотивациями [7, с. 173].